

GLAS

Časopis za Politiku i Kulturu

GOD. VI.

PROSINAC 1962.

BR.4

IZ SADRŽAJA:

ALEKSA KOKIĆ:	SELJACI KOD JASLICA	1
P.dr.A.BLAZOVIĆ:	BOG SE PRIGNE K UBOGIM I PROSTIM	2
STJEPAN ŠULEK:	NOVI TIP	4
	LITERATURA PRELOMA	12
i.l.s.:	NEPOZNATI MILORADIĆ	6
NIKOLA BENČIĆ:	TRI KNJIŽEVNIKA O KNJIŽEVNOM JEZIKU	10
Dr. A. BLAZOVIĆ:	NA IZLOŽBI FERDINANDA HODLERA	15
ZDENKO FORINTIĆ:	"KNIGGE"	17
S. Š.:	PROGNANICI U KAZALIŠTU	19
PJESME:	Aleksa Kokić - Evaljd Pihler - Salvatore Quasimodo	

GLAS IZDAJE HRVATSKI AKADEMSKI KLUB U BEČU
BEČ VIII., LANGE GASSE 26

Odgovorni urednik: IVAN SUČIĆ
Glavni urednik: STJEPAN ŠULEK

Urednički odbor: NIKOLA BENČIĆ - DR. AUGUSTIN BLAZOVIĆ -
FRITZ SZEDENIK

GLAS izlazi četiri put godišnje.
Pretplata za četiri broja 20 s.
Inozemstvo 2 dolara.

Herausgeber, Eigentümer und Verleger: KROATISCHER AKADEMIKER-
KLUB, Wien VIII., Langelasse 26.

Verantwortl. im Sinne des Pressegesetzes: IVAN SUČIĆ

P. b. b. Erscheinungsort: Wien
Verlagspostamt: Wien 65

Wien, Dezember 1962

ALEKSA KOKIĆ

SELJACI KOD JASLICA

Kad sniježne mećave staze i puteve zaviju duge,
za onim radosnim časom želja se budi u nama,
kada Ti ljudima sela najdraži, najbliže srcu:
Bijeda Te prati ko i nas, lezaj Ti tvrda je slama.

I vjeruj, Isuse, nikad sretniji, vedriji nismo,
iako nevolja teška svakim danom nas prati,
nego u božićnoj noći, kad jaslę gledamo male
kako i Tvoje srce jednako s našim pati.
Već kao dijete patiš (tako patimo i mi),
zebeš u zimskoj noći iako slab si i mali,
a nas to boli i za Te sve bi učinit htjeli,
Isuse, za Tvoje dobro sve svoje rado bi dali.

Nama je žao što moraš ležat na tvrdoj slami,
Bog Te je poslao dragi, da nas povedeš k Njemu,
i kako dare skupe ne možemo donijeti Tebi
čvrstu Ti dajemo vjeru slijediti Tebe u svemu.

Makar se rugali nama što slijepo slušamo Tebe,
priprosti da smo zato što ruka Tvoja nas vodi,
mi ćemo ipak biti radosni, sretni i mirni,
znamo jedino Ti nas vodiš svijetlu, slobodi!

Zato, Isuse, uvijek željno čekamo Božić,
uz radosne pjesme kada se navratiš malen nama
najdraži, najbliži onda našem si seljačkom srcu,
zapusten, jer si ko i mi, a lezaj Ti tvrda slama.

Iz knjige pjesama SREBRNO KLASJE. Subotica 1962. Izdali pjesnikovi skolski drugovi. Aleksa Kokić, rođen 14. listopada 1913., svećenik, bunjevački Hrvat, umro na Cetinju 1940., jedan je od znamenitih hrvatskih kršćanskih pjesnika. - "Subotičke novine i djački list "Travničko smilje" donijeli su prve Kokićeve stihove 1930. godine. Aleksa je, dakle živio kao književnik svega deset godina. U tom je vremenskom razdoblju izrastao do potpunog književnika i razvio jednu divnu aktivnost na oplemenjivanju, kulturnom pridizanju i nacionalnom osvješćivanju svoga naroda..." Tvrđko Blagajac

BOG SE PRIGNE K UBOGIM I PROSTIM

(P. dr. Augustin Blazović pri adventskoj svečanosti
u Akademskom klubu.)

Već sam toliko puta govorio pri ovoj adventskoj svečanosti, da sam zaista zelio, neka jedamput drugi govori. Negde sam čitao, da još i veliki govorniki, kao jedan Bossuet, istu temu najviše puta obradjuvaju od istoga aspekta. I mene je strah, da ću se ponavljati. Jer kod Božica i ja imam jedan takov centralni aspekt. A to je ona rič iz prologa evandjelja sv. Ivana, pri koj prignemo koljena: "Et incarnatus est..."; "I tijelom je postao..." Na osnovi ove dogme govorio sam Vam jedamput o analogiji entis, o rodbinstvu Boga i čovjeka. Prošlu godinu predstavio sam Vam na temelju iste misli o neizmjernu dimenzije Božica, pri tom umišao u moj govor filozofične pojme "terminus a quo" i "terminus ad quem", da tako dojdem u susret Vašoj akademičkoj časti.

I pred ovim Božicom privlači me opet ova centralna božična ideja: "Et incarnatus est..." Ali ovput ne u teološkoj-filozofskoj dubini, nego u toplini proste, jednostavne vjere jednoga pastira, jednoga seljaka, u naivnoj vjeri jednoga djeteta. U ovom smislu sam Vam igrao na ploči iz Schubertove velike Es-dur-mise Credo s njezinom dražesnom "Et incarnatus est..."-melodijom. Zbog toga sam dao deklamirati pjesmu Alekse Kokića: "Seljaci kod jaslja" i čitati potresno-lipnu novellu Ignaca Horvata "Badnjak Hrvatske Majke".

Da Vam iskreno kažen, najvolio bih Vam ljetos namjesto predavanja položiti na adventski stol jednu prostu božićnu pjesmu, ili još bolje lanđu mirisnoga domaćega seljackoga kruha.

Ali i ja živim u velegradu. Odakle bih zeo ta domaći kruh? Gde bi mogli iskati ta prosti, ipak žitak dileći seljački kruh?

Isćimo ga kod Betlehemskih jaslja!

Tamo k jasljam postavni su i tamo pozvani kao prvi gosti sve prosti, jednostavni ljudi. Bog se najvoli prignuti k ubogim i prostim.

Istina je, Jozer i Marije bišu iz kraljevskoga pokolenja Davidovoga. Ali tke ih je još brojio med kraljevsko potomstvo? Kad cesar Tiberije k sebi dozove rođjake Jezuseve, jer je nesto čuo o židovskom Kralju ter se boji za svoj tron, otpusti je hitro uz smih i ruganje. Vidi naime odmah, da se ne triba bojati od ovih prostih ribarov, rukotvorcev, željarov.

Kao prvi k jasljam nisu pozvani siti gradjani grada Betlehema, nego prosti pastiri Betlehemskoga polja. Da, kasnije dojdu i tri mudri muži od Istoka. Ali oni nisu oholi učenjaki, ki mislu, da svu znanost i mudrost u malom prstu nosu. Oni iskreno i ponizno iscu istinu, trazu Kralja i Gospodara istine, i najdu ga.

Ali hodmo najzađ k Mariji, Jožefu i pastrom. Ča se je Bogu toliko svidjalo u nji? Ča je moglo Njemu, Gospodaru neba i zemlje, taku o impenirati kod njih?

P o n i z n o s t . Poniznost je znanost neučene mudrosti, ka je tisućti tisuć milj odaljena od gizdave učene znanosti akademicecara i od prazne cholije varoškoga proletara.

Kad sam u Beču pohađjao sveučilišće, imao sam već za sobom bogoslovlje i diplomu sridnjoškolskoga profesora za matematiku i fiziku. Ali ja sam tražio još nešto. Tražio sam filozofiju, psihologiju, sociologiju, ke bi me mogle zadovoljavati, ke bi mi mogle dati, da od strane čovije znanosti gledam ono, "...was die Welt im Innersten zusammenhält". (Goethe, Faust I.) Ovako sam htio bliže dojt k čoviku, komu su postale tajne, dogme bogoslovlja tudje.

Ali ni u filozofiji, ni u sociologiji nisam našao konačnoga siste-

ma, komu se ne bi dalo prigovoriti. Išao sam od profesora do profesora. Ne ću reći, da nisam našao puno znanosti i učeno-
sti. Ali sve to činilo mi se, kao "Stückwerk" ili krparija. A
zabalao sam i k onakovim, odakle sam brzo pobignuo, kao iz
društva pijanih, kim je naškodilo plemenito vino znanosti i
nadulo ih praznom oholijom.

No istu praznu oholiju moremo najti ne samo kod nekih vi-
soko učnih profesorov, nego i kod mnogih proletarova, ki u svo-
joj polznanosti zadaskanim čelom i uskim vidokrugom lutaju
po svitu i samo u ono vjeruju, ča preda nje u korito baci
njihov "Leibblatt" ili ča im u uho zatrubi njihov politički
"Leithammel". Dokle na učenjačkoj strani vlada u toj znanstve-
noj krpariji vječno analiziranje bez izgleda na kakovu sin-
tezu, stvori si polučeni proletar plitku sintezu bez svakoga
napora ozbiljne analize i učeno-
sti. A na oboj strani najde-
mo zapreku gizdosti i oholije, ke zaslipu človika za ono, ča
je božansko, i ke tako napunu ušesa slavom zemaljske znano-
sti, da Betlehemski poziv anđjelov na slavu svevišnjega Boga
ne čuju, ter ni ne doživu božićni mir onih, ki su dobre volje.

Pred Božićem pitajmo se dakle: gdje stojimo mi hrvatski a-
kademičari?

U napornoj marljivosti dižemo se od ispita do ispita i ra-
stemo nutar u jednu struku, kao da bi išli u jedan dugi ho-
dnik. Mnogi se više ni ne pita, ima li ta hodnik još prozore
k životu, k človiku i k Bogu. A na koncu toga hodnika ne pre-
biva prava mudrost, nego na pojedine struke rascipana mrtva
znanost. Mi bez dvojbe tribamo ove profesore, filozofe, pri-
rodoslovce i liječnike, ki u brižnoj analizi seciraju život,
da ga bolje upoznaju. I zadaća ter dužnost akademičara je, da
s njimi skupa secira i analizira, riže život i svit u brazde
i struke. Ali iz brazde mora roditi život. Iz analize moramo
dojti do prave životne sinteze. I ovde je dobro, ako više pu-
ta van potegnemo naš nos iz knjig. Dobro je, ako od katedre
profesorske kadagod najzad najdemo k našem seljačkomu ocu,
ki je već možda jedno cijelo pokolenje koracao za plugom i
dok je on rizao brazde u zemlju, zarizao je njemu život u
dušu brojne brazde prave mudrosti. To je ona mudrost, k koj
se doli prigne Bog, jer je ona ostala ponizna. i vjerna vjeri
u Boga.

Odakle to, da mnogi učen človik u toj mjeri zgublja vjeru,
u koj on napreduje u znanosti? Kad ostane zatvoren u tamnom
hodniku vječne analize. Nitko ne more najti duše seciranjem,
medicinskim nožem, niti Boga pustim analiziranjem, ko se ogra-
niči na sama tjelovna čutila. Kako se vricom ne da nositi svi-
tlost u škuru dvoranu, tako se ni duša i Bog ne da uhvatiti
samimi čutilami ili mehaničkim aparatima.

Zasicite u hodnike Vaše učenjačke znanosti prozore k životu,
k človiku i Bogu! Pri tom pazite, da vam velegradski život ne
ukrade dobru volju, ku tražu na Božić anđjeli od ljudi. Jer vje-
ra više puta skrsne uslijed manjkanja dobre volje, nego li zbog
protivargumentov razuma.

Najzad k vjeri! Pravoda ne k onoj ditijskoj. To već ne ide,
niti je potriebno. Naš razum je skroz prošao kroz različne
nauke i analize. K analizi bitno sliši metodično dvojenje. Ali
to dvojenje ne smi ostati u negativnom i apsolutnom skepsisu,
ki bi znaćio nerazumnu noć. Iz te tamne noci nas hoće peljati
van Božić. Neka nas pelja od dvojenja k vjeri, od oholije k po-
niznosti, od raznovrsnih nauka k istini, od katedre do seljaka,
od stručnjačke znanosti do prave životne mudrosti.

"NOVI TIP"

"Novi tip" je, nadalje, anacionalan. Veliki dio hrvatskog narastaja nema nacionalne svijesti, izgubio je nacionalni karakter. "Novog" čovjeka teško je pridobiti za nacionalne ideale, jer je, zahvaljujući "postulatima" novog vremena, izgubio smisao za nacionalne svetinje i vrednote. Skoro sve moćne institucije (iznimku čini Crkva i odgovarajuće organizacije) rade u korist niveliranja ličnosti, u korist stvaranja amorfnog čovjeka, amorfne maše, satrovačkog tipa. Mi smo zbog toga nezadovoljni, ali ima nazalost premalo odraslih ljudi, u koje bi se mladost u svakom pogledu mogla ugledati. (Ali nije samo hrvatska "omlađina" anacionalna).

"Novi tip", hedonistički nestrojen i karakterno labav, izrabljuje zajednicu (naročito u komunističkim zemljama), ali ne iz nekakvih "viših" ideala, nego zbog toga što se u njegovom mozgu zbivaju kravali i što zna da je "herojsko" zabušavati.

Taj tip izgubio je svaku smisao za zdravu najivnost (rafiniran je), jer nije u stanju da svijet elementarno doživljuje, praiskonski, i da se necemu čudi, da se raduje i ushićuje. Naši djedovi svijet su elementarno doživljavali. I odnos prema Bogu nije bio u tolikoj mjeri poremećen, kao danas. Stvar izgleda tako, kao da današnja djeca nemaju više nikakvog respekta pred onime, što je nekada pokretalo nase djedove. Mnogi dječaci postaju "etejisti" već u svojoj dvanaestoj godini. Živo se sjećam na sve bivše prijatelje iz zagrebackog proleterskog predgradjja (s kojima sam poslije rata neko vrijeme "živio"). "Skinuli smo" Boga s neba. Mislili smo, da smo veliki mudraci, kad smo u školi izjavili: Boga nema. Ali danas je u svijetu tako, da je ono, što je negativno, samo-po-sebi-razumljivo. A ono što je pozitivno, nije samo-po-sebi-razumljivo.

Na mjesto čuha nastupa tehnička civilizacija. Životnu radost regulira uglavnom poviseni životni standard i jeftino i banalno amisiranje. Industrija za razonodu i uživanje (ovamo spada na pr. film, televizija, radio, auto, alkohol i dr.) nivelira čovjeka na stadij homunkulusa i karikature. Tako on, pod utjecajem alkohola i nestabilnog i provizornog držanja citavog društveno-političkog aparata, postaje sve više marioneta svojih požuda; takav se čovjek izivljuje u afektima. Često se ponaša kao izvjestan sisavac. Ali mi nemamo razloga da budemo fatalisti i zašto treba da shvatimo ekscese vremena i svu tu farizejsku, dvolicnu i licemjernu demokraciju. Opasno je to, što se taj "novi tip" u odredjenom času može opredjeliti na stranu materijalno jačega (na pr. na stranu komunista). (Tako se ponašaju neke neutralisticke države). Jer taj je čovjek duhovno neodredjen, nelican je, on he bez norme, živi provizorno, često s fatalnim držanjem, "voli" površne odnose, "voli" ženu koja se može "imati". Zašto taj čovjek često mijenja partnera i nijednom nije vjeran. On traži djevojku (i obrnuto), koja se ponaša kao i on. Besramno, površno, neukusno, u svemu kopirajući njega, mužjaka, heroja twist-twista i rock 'n rolla. Takav se tip masovno reprezentira u cijeloj Evropi (komunističkoj i višepartijskoj) i teško je razlikovati, da li se u pojedinom slučaju radi o studentima ili o strojobravarским naučnicima iz predgradjja. U licu izgledaju svi nekako jednako: ravnodusno, mlitavo, neodredjeno i "superiorno". A nose se "svi" halbstarkerski i inače "pristojno".

Duhovni pučovi za toga tipa, za toga neodredjenoga, provizornoga i naduvenoga čovjeka otvoreni su za sve pravce. Budući da on ima u

sebi dosta duhovnih rezerva, to mi nemamo razloga da budemo pretjerani pesimisti. Radi se o tome, da ga još više ne zbunimo!

Neki su se pojedinci iz toga tipa već odavno "odvojili". Ovi pojedinci već danas u svojem privatnom i javnom životu oživljuju pozitivnu tradiciju. Tako treba braniti svetost braka i dostojanstvo ljudske osobe, koja mora imati pravo da se sama odlučuje. Taj "odvojeni tip" često je stvaralac i stoga nosilac kulture i pokretač historije. Iako je on često prepusten samom sebi, jer stara generacija ocito zakazuje u svakom pogledu (moralnom i u svakom drugom), mladi stvaralac pregara, traži nove izlaze i postaje sve više svijestan odgovornosti prema samom sebi, bližnjima, društvu, a mnogi i prema Bogu, u koga žele da vjeruju. Takvi se "mladići" žele podići iz svoje tame, kaosa i amorfne anonimnosti. Uzeti aktivnog učesća u historijskom zbivanju (političkom, kulturnom i gospodarskom), ne može biti bez vrijednosti i koristi, ako smo u stanju postaviti mjerila za naše ideale. Naučili smo trpjeti, a mnogi od nas zaključili su mir i s Bogom i Crkvom. Posljednjima će biti lakše odgovoriti na sva pitanja, koja će pred nas postaviti život. Za njih je budućnost započela rođenjem Krista.

STJEPAN ŠULEK

.....

Majka va prahi
 prasna majka
 crnih tulipánov
 znemi moje skrinje
 ne hitaj svoje suze za manom
 ako ti ja projdem,
 ako ti ja dojdem,
 ako ti ja umrem
 i ostavim ti palac
 live moje noge,
 ali prodam ti nogu cijelu
 za dragi spominak
 spominak na mliko
 s kim drugi me j' odhranio
 tač va prahi
 prasni otac.

EVALJD PIHLER

O Miloradiću kao pjesniku se pisalo - pa i piše - mnogo. Njegove pjesme, objelodanjene u raznim hrvatskim novinama i sabrane u "Zibranih Jačkama" i u "Jačkama" su prodrle u nas hrvatski narod u Gradišću kao ničije drugo književno djelo. Ipak se nije pojavilo dosad oko trećine Miloradićevih, većinom političkih i socijalnih pjesama, u nijednoj zbirci a ni u novinama. No o pjesmama možda kojom drugom zgodom. O Miloradiću kao naučnom radniku i publicistu se pisalo i govorilo manje, a njegovo obilato djelo na naučnom polju, pisano u stranim jezicima, poznato je vrlo uskom krugu naše inteligencije. Nije to toliko krivica našeg vođstva, jer su ta djela namijenjena naučenjacima, a osim toga sačuvana u vrlo malo primjeraka, a nekoja pisana čak latinskim jezikom. Miloradić se bavio fizikom, višom matematikom, filozofijom, teologijom i dr. Ovaj članak, "Lohnkampf und Moral", uzet iz Miloradićeve knjige "Modernes und Modrignes", koja se pojavila 1914 u Tübingenu u vlastitoj nakladi, i dan danas vrlo je aktualan. Sa sasvim modernog moralističkog stanovista zauzima se Miloradić za prirodna radnička prava, no ujedno upozorava sa njemu svojstvenom borbenošću i na opasnosti nepravednog postupanja i sa strane radnika. No, kako ne bismo odugovlačili uvod, nek pokaze dolje navedena Miloradićeva pjesma autorov iskreno zabrinuti stav.

Članak je pisan na njemačkom jeziku, jer je namijenjen široj čitalačkoj publici. Doduse nije običaj, da se pojavljuju u časopisima kakav je "Glas" članci u stranim jezicima, već u prevodima. No kod malo kojeg naroda je situacija, kao kod nas grad. Hrvata, naime da vladaju svi slojevi naroda nekim drugim jezikom. Iz više razloga smo ostavili ovaj članak u originalu, a jedan od tih razloga jeste, da saslušamo našeg omiljelog pjesnika u stranom jednom jeziku. Na taj način smo izbjegli opasnosti, da se uvuce u prijevod neka originalu tuđja nijansa, pa se nadamo, da će nas u tome razumijeti naši čitaoci.

Kako je članak za naše prilike suviše obsežan, izabrali smo najkarakterističnije misli iz tog članka.

Izabrao i priredio

i.l.s.

Š T R A J K

Moja rič, delaći,
Vam ne pogovara,
Niti komu pači,
Da se brani kvara.

Ali spoznať neću,
s čim vas zidov bludi,
Da si placu vecu
Vsaki sam odsudi.

Kad se dvimi vadu
Sudac budi treći!
Nač imamo vladu,
Sud i zakon sveti ?

Na to, da odredu
učni dobri ljudi,
Da si glavu sedu
Tareju pri sudi !

Štrajkom si delaći
Pravo daju sami,
sebi ki je jači,
Veci del zajami !

Štrajk je sila kruća,
Š kom se slabi tlači,
Štrajk je sud iz puta,
sudci su delaći !

Iz: "Lohnkampf und Moral"

Der Mensch hat einen Endzweck. Nach diesem soll er in aller Treue streben: es ist sein Hochstreben. In aller Treue, das will sagen, mit bestmöglichem Gebrauch der Mittel; zwar nicht über sein Können (non ultra posse), wohl aber bis zu seinem Können (sed usque ad posse). Es ist schlechterdings unmoralisch, weil gegen den Endzweck treulos, zu lehren: Man sei nicht verpflichtet, stets das Vollkommene dem Mindervollkommenen vorzuziehen. Es können mehrere für

den Endzweck gleich gute Mittel zur Verfügung stehen; dann ist es erlaubt, unter ihnen dieses zu wählen, jenes nicht zu wählen.....
 ..... Das Hochstreben soll harmonisch sein, nicht in einer Hinsicht exzessiv exzellieren auf Kosten der übrigen, gleich wichtigen Pflichten.

..... Bei den organisierten gesellschaftlichen Unternehmungen müssen außerdem die Kapitalsbeiträge oder Einlagen der einzelnen Kooperatoren, und dann auch ihre proportionalen Ertragsanteile berechnet werden. Ohne Rechnen wäre das Wirtschaften ein blindes Getue, das Distribuieren reine Willkür.

Wie das Geld und überhaupt jedes Aneignungsgut, so ist selbstredend auch die menschliche Arbeit, ob geistige oder leibliche, ein Kapital, will sagen ein durch Verwendung fruchtbares Aneignungsgut. Wer Eigentümer des Kapitals ist, dem gebührt schlechthin und unter allen Umständen auch die Frucht seines gerecht angelegten Kapitals. Der Arbeiter ist der Eigentümer seiner Arbeit, daher gebührt ihm schlechthin und unter allen Umständen auch die Frucht seiner angelegten Arbeit.....

..... Dieses "so oder so" will sagen, ob der Kooperator oder Mitunternehmer entweder mit oder ohne Risiko mittut. Bei den Unternehmungen ist nämlich die positive Frucht oder der Gewinn niemals invorhinein ganz sicher, sondern darf stets nur mit mehr oder weniger Wahrscheinlichkeit erwartet werden; er kann zufälligerweise hoch, ja unerwartet hoch ausfallen, er kann aber auch gering sein, ja auch ausbleiben, und sogar in Verlust umschlagen. Der Durchschnittsgewinn (.....) dagegen ist stets ein invorhinein durchaus sicherer, aber natürlich stets auch ein relativ geringerer. Die Beteiligung am Unternehmen nun kann entweder mit Anspruch auf den ungewissen, aber möglicherweise hohen Gewinn geschehen, und das ist die riskante Beteiligung, welche vernünftigerweise nur allein der Großkapitalist wagen darf.....

Jeder Teilnehmer mag selbst entscheiden, ob er sich mit oder ohne Risiko beteiligen will. Indes muß seine Entscheidung eine vernünftige sein. Zur Unvernunft kann niemand ein Recht haben (.....). Entscheidet er sich wider die Vernünftigkeit, so begeht er damit ein Unrecht gegen sich selbst, und mutet außerdem den Genossen und Mitunternehmern zu, daß sie seine Unvernunft billigen sollen. Das können sie nun nicht, ohne dafür auch selbst mitverantwortlich zu werden. Daher soll sich der wirtschaftlich schwache Teilnehmer, den ein ungünstiger Geschäftsgang des Unternehmens leicht und sofort in die äußerste Notlage versetzen könnte, immer und unbedingt für die risikolose Beteiligung entscheiden, und tut er es dennoch nicht, so muß er auch die Folgen nur er allein tragen, die Gesellschaft aber hat das Recht und sogar die Pflicht, seiner Unvernunft entgegenzutreten. Das ist keine Vergewaltigung des Menschen durch Menschen, sondern im Gegenteil pflichtgemäßer Widerstand gegen menschliche Selbstschädigung und Unvernunft.

Daß aber darum auch der risikolose Teilnehmer noch lange nicht zum Knecht, Diener, Lohnarbeiter usw. herabgewürdigt zu werden braucht, sondern im vollsten Sinne ein Genosse, Sozios, Mitmensch, Mitunternehmer usw. sein kann und auch sein soll, ...

Auch die traditionell-katholische Moralistik will dem "Arbeiter" einen vom Produktionsertrag unabhängigen "Lohn" gesichert wissen, jedoch auf eine Weise, die weder in bezug auf den "Herrn" (herus), noch in bezug auf den "Arbeiter" (operarius) auch nur entfernt der Gerechtigkeit entspricht. Denn erstlich nimmt sie das Verhältnis von "Herr und Knecht" zur Grundlage an, und begeht dadurch eine Entwürdigung des

Arbeiters; zweitens, bürdet sie dem Unternehmen zu gunsten des Arbeiters Lasten auf, für welche aufzukommen dasselbe schlechterdings nicht verpflichtet ist, eine Ungerechtigkeit gegen die "Herren";.....

In der Tat, der Arbeiter mit riskanter Beteiligung, z.B. der Schnitter und Drescher des Bauern, braucht nur überzeugt zu sein, daß die Distribution gerecht ist, er wird bei noch so ungünstigen Erwerbserträgen, wo sein Anteil kaum vor dem buchstäblichen Verhungern schützt, nämlich bei totaler Mißernte, nie den "Herrn" anklagen, sondern vielmehr mit ihm das gemeinsame Mißgeschick beklagen und sogar laut bekennen, daß das Unglück für den "Herrn" ein weit größeres ist, als sein eigenes .....

Was die riskanten Teilnehmer dem risikolos beteiligten Arbeiter unbedingt und unter allen Umständen, selbst wenn der Produktionsertrag Null oder gar negativ ist, zu entrichten haben, ist nicht der "minimale Individuallohn", sondern der risikolose, invorhinein sicherzustellende Anteil b, der ja in der Tat vom tatsächlichen Produktionsertrag ganz unabhängig ist.....

Der "minimale Individuallohn" beruht somit einfach auf rein willkürlichem Zudekretieren von Seite der unlauteren Demagogie, die sich aber dabei gründlich verrechnen wird. Denn Herr und Arbeiter müssen eine solche Entlohnungsweise mit Entrüstung zurückweisen, sobald sie dahinter kommen, was sie eigentlich bedeutet: eine empörende, ungerichte Zumutung dem Herrn, und eine entwürdigende Knechtungsfinte dem Arbeiter gegenüber. Dem Herrn gegenüber, weil sie ihm nicht den gerechten Anteil, sondern das, wenn auch bloß notdürftige, Auskommen des Arbeiters zur Pflicht macht. Dem Arbeiter gegenüber, weil sie ihm nicht das Recht auf den gerechten Anteil, sondern bloß auf den Ersatz seines Kräfteverbrauches, was ja dem Zugtiere, ja selbst der Maschine gebührt, anweist.

Ich frage, was bedeutet eine solche Anschauung? um es vorerst kurz zu sagen: es bedeutet eine gefährliche Köderung, durch welche der Arbeiter verführt wird, an den Arbeitgeber Forderungen zu stellen, welche kurzweg als empörende Impertinenzen zu brandmarken sind! Gewiß hat der Arbeiter das vollste Recht, eine Familie zu gründen, und daraufhin auch die heilige Pflicht, für die Erhaltung seiner Familie bestmöglichst zu sorgen. Allein mit dem Recht ist nicht auch die Macht mitgegeben, dieses sein Recht geltend zu machen und seiner Pflicht gebührend nachkommen zu können. Diese seine Macht soll der Arbeiter, wie jeder andere Mensch, vorerst wohl prüfen und abwägen, ob sie zu solcher Pflichterfüllung auch ausreicht. Seine Macht besteht, laut Voraussetzung, einzig nur in seinem Arbeitsvermögen. Also soll er die gegebenen Erwerbsverhältnisse, unter welchen er seine Macht, sein Kapital, nämlich eben sein Arbeitsvermögen, tunlichst fruchtbar anlegen und verwerten können wird, vorerst gar wohl in Erwägung ziehen. Bei jedem Unternehmen nun, wo immer er sich mit seiner Arbeitskraft als Kooperator beteiligen mag, gebührt ihm, wie jedem anderen Kooperator, sein durch gerechte Distribution bestimmter Anteil, nicht mehr und nicht weniger. Und die Höhe oder Tiefe des gerechten Anteiles hängt immer und überall von den gegebenen Erwerbsverhältnissen, also von einer v i s m a i o r ab.

Also Kräfte sammeln, erhalten und vermehren; je brauchbarer, geschickter, tüchtiger werden, je günstigere Konjunktoren der Arbeitsgelegenheiten ausspähen und bieder ausnützen - das ist der reelle, ehrliche, moralgemäße "Lohnkampf".

Und der unreelle? Wer falsches Maß gebraucht, ist ein Betrüger. Wer die Qualität des Aneignungsgutes maskiert, verdeckt, unlügt usw., ist ein Fälscher. Wer auf unwahre Indigenz hin - sei sie Überfluß oder Not,

sei sie von ihm selber herbeigekünstelt oder von anderen Ursachen herbeigeführt - daraus seinen Vorteil wahrnimmt, ist ein unlauterer Spekulant, Schwindler, Wucherer, Erpresser. Das hat Geltung schlechthin für jede Art von Aneignungsgütern, ob Groß- oder Kleinkapital, ob Staatspapiere aus der Börse oder Milch im Topfe der Bäuerin. Also gewiß auch für den "valor laboris". Ein Arbeiter, der durch passive Resistenz, durch absichtliche Niederhaltung und Anspannung seiner Leistungsfähigkeit, durch G o - c a n n y - Taktik, Indolenz usw., weniger leistet als er kann und soll, betrügt mit falschem Maß. Ein Arbeiter, der mit Vorbedacht schleulert, pfuscht, sich ungeschickt stellt usw., betrügt durch Fälschung seiner Qualifikation. Ein Arbeiter, durch Verabredung zur Arbeitseinstellung eine unwahre Not an Arbeitern herbeiführt, um den Lohn nach Möglichkeit hinaufzutreiben, ist ein Erpresser, Wucherer, Schwindler usw.

.....
Gewiß heißt leben soviel wie kämpfen. Insbesondere auch das menschliche Leben war, ist und wird für alle Zeit ein Kampf ums Dasein sein: ein Kampf gegen die brutalen Naturmächte, und zumal ein Kampf gegen die diabolische Macht der menschlichen Selbstsucht. Jedoch es ist einfach nicht wahr, daß dieser Kampf nur ein ungerechter, kanibalistischer sein könne und müsse.....

.....
Ich aber frage die traditionellen Moralisten, ob solche Auflehnungen, Erhebungen, Revolutionen usw. "an sich sittlich erlaubt seien oder nicht? Sie antworten einmütig: "Nein an sich sind sie sittlich nicht erlaubt; nur als aufgezwungene, verzweifelte, äußerste Selbsthilfe gegen unbezweifelbare und große Ungerechtigkeiten können sie sittlich erlaubt sein." Einverstanden. Aber wie können sie dann vom Streik lehren, daß derselbe "an sich sittlich erlaubt ist zur Erzwingung sogar des Familienlohnes?" Müßten sie nicht vielmehr auch da lehren, daß der Streik an sich unsittlich und unerlaubt ist und nur als aufgedrungene, verzweifelte, äußerste Selbsthilfe gegen unbezweifelbare und erhebliche Ungerechtigkeiten zur Anwendung kommen darf? Der Streik an sich ist ein einseitiges Vorgehen in einer zweiseitigen Angelegenheit, also an sich eine Eigenmächtigkeit. Er selbst schätzt sich die Höhe seines Lohnes ab, er selbst urteilt sich diesen Lohn zu, er selbst treibt sich denselben ein. In jeder von diesen drei Hinsichten, als Schätzer, Selbstrichter und Selbstvollzieher, macht er sich eigenmächtigen Übergriffes in das Mitrecht eines anderen schuldig. Er darf also unmöglich an sich für erlaubt erklärt werden. Nur p e r a c - c i d e n s , nämlich nur in dem Falle, wo folgende drei Bedingungen erfüllt werden, ist er erlaubt und nicht bloß erlaubt, sondern sogar geboten. Erstens wenn es unzweifelhaft feststeht, daß die aufgestellte Forderung eine gerechte ist, und selbst da muß sie einer erheblichen Ungerechtigkeit Abhilfe schaffen wollen, weil mit äußersten Mitteln kein frivoles Spiel getrieben werden darf. Aber die Gerechtigkeit und Wichtigkeit der Forderung machen für sich allein den Streik noch lange nicht zu einem berechtigten. Vielmehr muß als zweite Bedingung noch hinzukommen, daß der berufene, kompetente Machtfaktor, der Staat, dem unzweifelhaften Rechte keine Geltung verschaffen will oder kann. Aber selbst wenn die genannten zwei Bedingungen erfüllt sind, darf es noch immer nicht nur so ohne weiteres zum Streik kommen, sondern vorerst muß der Gegner über das Unrecht, dessen man ihn beschuldigt, gehörig aufgeklärt werden; erst wenn er sich gegen Vernunftgründe als verstockt und blind erwiesen hat, darf zum Streik gegriffen werden; sonst wäre der Streik eine Tücke, Meuchelei, usw.....

.....
Gerade jetzt kann man in den Kulturstaaten sehen, wohin diess unsinnige Streiken geführt hat und stets führen muß: zur allgemeinen Teuerung, unter welcher gerade auch die streikenden selbst schwer zu tragen haben.....

Wo Staatsbürger ihren gerechten Anteil erzwingen oder erbetteln müssen, wo sie, um zu ihrem guten Recht zu gelangen, genötigt sind, an die Selbsthilfe, Lynchjustiz, Streik, Privatwohlthätigkeit usw. zu appellieren: Da ist der Staat entweder noch kein Kulturstaat, oder wenn doch, so ist

er zu einem l a t r o c i n i u m m a g n u m entartet. Der wirkliche Rechtsstaat darf schlechterdings nicht dulden, daß seine Bürger in Sachen, zu deren Beurteilung, Entscheidung und Vollziehung nur er allein der kompetenteste Richter und legitimste Machtfaktor sein soll und sein kann, notgedrungen an die Selbsthilfe, sei sie Gewalt oder Bettelei, angewiesen seien. Unter seinen Bürgern darf es weder zu Streiks noch zum Betteln kommen..... Der Staat hat ja gerade die tunlichste Ausschaltung aller privaten Notwehr zu seiner Hauptaufgabe: Freiheit, Recht, Habe, Gesundheit, Unterricht, Armenwesen, kurz alles und jedes Gute soll öffentlichen Schutz und Förderung, alles und jedes Schlimme soll öffentliche Abwehr finden können.....

TRI KNJIŽEVNIKA O KNJIŽEVNOM JEZIKU

Počeli su osijećati uboštvo našeg dijalektalnog književnog jezika već prvi kalendarci, kako nam to svjedoci Letna knjiga 1930 g. Pišac, koji daje pregled naše književnosti ovako piše: "Stoprv 1864. počnu pisati četiri duhovnički i jedan učitelj (J. Horvath) "Katoličanski kalendar"! Ali to ne činu osobito lagodno, ar kot se tuzu, zadava im pri pisanju uboštvo toga prostoga hrvatskoga narečja velike poteškoće. Zato se mnogi duhovnici navalu na juzni hrvatski jezik, nastanu kotrigi H.M. (Hrvatske Maticę) i proučavaju ozbiljno ta jezik."

Tomę B e d e n i k , naš pjesnik i dramatičar početkom stoljeća ovako piše: "Ča se mene tiče, sam ja za jednu jugoslovensku gramatiku. Hrvatski jezik, tako ja barem mislim, more neg jedan biti na svitu. A naš narod će samo onda "hrvatski" moc ostati, ako se popade za one žile, ke je pred nekolikimi stoletimi ostavil."

Nas najugledniji i najpoznatiji pjesnik, Matę M i l o r a d i ć, koga smo nazvali "učiteljem naroda" je na slijedeći način mislio o jeziku:

A ča našu rič naliže,
Ta je neg za ljude niže!
Zgublja se prez književnosti,
Zato ako nismo prosti,
Kot ga pišu učni ljudi!
Kot Šopron za Honza, Linu,
Knjige pišu u Berlinu,
Ne jezikom kot ga oni
Znadu drt i trt Šoproni!.....

(Republika u H.M.br.9/X,1919)

Iz pisma Martinu Meršiću st .23.II.1919 pisano u Hrvatskoj Kemlji, madjarski: ".....Gramatiku (Slovnica, Györ 1919) sam napisao ciljem da se pripravim na priključenje k jugoslovenskoj (sic!) kulturi.....Dijalekat napisati (misli na gramatiku za dijalekat) drzim za suvisno....."

Iz jednog drugog pisma isto M.Meršiću st., pisano u Hrv.Kemlji 16.VIII.1921, u madj.jeziku: "... . Samo tako bi ju mogli spasiti (misli na kulturu naših Hrvata) ako bi se uključila u jugoslovensku (sic!) kulturu. Vi (misli tu na one, koji se grcevito drzali dijalekta) ex professo odlucivate ovdašnje Hrvate od Jugoslavena (sic!), to jest, to jest, jer se iz svoje snage održati ne mogu, prisiljavate je na propast."

Isto pisano M.M.st.iz Hrv.Kemlje 9.IX! 1921.u hrvatskom jeziku: "... Mi smo mala kita odcenuta od stabla. Vi ju mislite obcuvat, ako ju ovde va tujini posadite va zemlju ter poljivate. Ja pak sudim, da će se ta

kitica na vredi usušit, ako se u dobrom času ne zacipi va svoje stablo, na Jugu...."

I jedno pismo "Poštovanoj hrvatskoj braći u Gradišću" pisano 14. III. 1926 u Hrv. Kemlji, i objelodanjeno u H.N. 1926 g. br. 11 :..... "Mi Hrvati ovde va Gradišću smo neg maljukrna kita, ku je turski vihor od stabla odcenul i dostrovasil simo va daleku tđjinu. Ako hocemo ostat Hrvati, se moramo knjizevno najzad pricipit nasemu stablu na Jugu...."

Ja mislim da za ove izvratke ne treba komentara.

Priredio Nikola Benčić

DRAGI ČITAOCI

Srdačna Vam hvala na vjernosti i povjerenju. To nas bodri da nastavimo s našim pisanjem. Mi se bavimo, kako se vidi, s onim problemima, koji nas zanimaju i koji su korisni pri "kalanju čelika". Naša boja je jasna. Branimo hrvatsko ime, koje je, nažalost, u izumiranju. To činimo već šest godina, a tako ćemo i nastaviti, ako nas i dalje pomazete i ako je svima stalo do naših svakodnevnih teoretskih i praktičnih pitanja. Naša se generacija mora naučiti, kako se treba boriti, kako treba nastaviti djelo otaca. Ali bez pomoći starijih i iskusnijih ljudi nikome nije bilo baš lako. Mi ćemo ipak raditi: netko organizacijom, netko pisanjem i "teoretiziranjem".

Naročita hvala darovateljima:

Franz Luxl, 55 š.: P. Innozenz Varga, 50 š.: P.A.B., 100 š.:
 Ignac Miletich, 72 š.: dr. Ivan Müller, 50 š.: O.A. Biricz,
 50 š.: vlc. L. Mersich, 60 š.: vlc. Ferdinand Sinković, 50 š.:
 dr. Georg Aschner, 100 š.: Paul Resetaric, 50 š.: vlc. I.H.,
 100 š.: vlc. M. Mersich, 100 š.: dr. D. Linzer, 100 š.: dr. M.
 Vitsich, 100 š.: Agnes Martinkovich, 30 š.

UREDNIŠTVO

PRIJATELJIMA I ČITAOCIMA ŽELIMO SRETNE BLAGDANE!

LITERATURA PRELOMA

Jetzt weiß man nicht mehr, ist man noch ein Gott
oder ist man keiner mehr.

Johann Nestroy

U zadnje vrijeme i na Zapadu se čuju vijesti o opozicionašnom i distanciranom držanju nekih mladih književnika u komunističkom bloku. Pitanje ličnoga života dolazi u zadnje vrijeme do izražaja i kod nekih mladih ruskih pisaca i pjesnika. Tako smo nedavno mnogo čitali o rebelizirajućem ruskom pjesniku Jewtuschenku, koji je posjetio Zapad i tako i ovdje postao poznat. A pred neko je vrijeme kölnski Verlag für Wissenschaft und Politik izdao roman tridesetgodisnjaka Vassilija Aksenova "Putna karta k zvijezdama". Mladi pisac u ovom djelu potpuno prekida sa "socijalističkim realizmom" i za svoje mlade i simpatične junake (sedamnaestgodisnjake i tridesetgodisnjake) traži druge putove, nego su zacrtani u statutima komsomola i partije. Poljski kritičar Sliwowski napisao je u "Przeglad kulturalny", da rijetko koji pisac doživi tako mnogo recenzija, kritika i članaka, kao što je doživio Aksenov (kao početnik). To je znak, da i u Rusiji traže mladi ljudi nove putove, iako taj intelektualac novog tipa nekako besciljno luta i covjek kadkad dobije dojam, da se radi tu o nihilistima i fatalistima, koji su slični onima iz prošloga stoljeća, onima koji su zapalili carsku Rusiju. Ali rijetko se kada čita tako dobra knjiga kao Aksenova "Putna karta k zvijezdama". Rijetko kada je autor tako srdačno i tijesno povezan sa svojim simpatičnim sedamnaestgodisnjim junacima, ispitivačima života i dvoumnicima iz Moskve, koji su čak s fratrima zaključili mir, dok vlastodršce drže za vlasnike robova.

Slično se događa i sa mladom poljskom literaturom. Mogli bi spomenuti mladoga poljskoga filozofa Leszeka Kolakovskog, koji je svojom kritikom marksizma pokrenuo mnoga mlada srca na razmišljanje i na "stramputicu", u "otpadništvo". A kod Južnih Slavena nije drugačije. Još ćemo više o tome pisati u "Glasu".

Pisci ovog individualnog revolta kao da idu uskim i opasnim putem između dvije fronte. Neki puta bi im se moglo predbaciti, da sjede na dvije stolice. Ali ova mlada literatura u komunističkom bloku je svjedocanstvo opstojanja stvaralačkog nemira i želje za slobodom. Ovi mladi pisci pripadaju pojedinim nacionalnim elitama, koje su toliko hrabre da nešto kazu svojoj korumpiranoj sredini. A ono što kazu, govori nam, da je komunizam duhovno sterilan i pun anahronizama i suprotnosti. I budući, da njihovu umjetničku konspiraciju, u obliku raznih manifesta, deklaracija, članaka, novela, pjesama i "organiziranih književnih grupa", radi na tome, da se umjetnost mcraslobodno razvijati, bez dirigiranja partijskih sekretarijata, radi se tu zato o političkom fenomenu prvog reda (iako ta literatura nije politička u pravom smislu te riječi). Zbog svega toga POTREBNA JE POLITIČKA INTERPRETACIJA te literature. Jer, nadalje, ta avandgardistička mlada literatura ne znači zastoj, već inverziju, progres, razvitak, ona znači pokretajući proces. Ona otkrija nova polja, nove mogućnosti, nove neizvjesnosti. Savremena američka avandgarda (poglavnik joj je famozni Jack Kerouac) ima manje smisla nego ona u komunističkim zemljama. I sve savremene avandgardističke grupe na Zapadu (iako utječu na pisce u komunističkom

bloku) nemaju budućnosti, jer nemaju ideja, pozitivnih i velikih, jer su smutljive, dvospolne i prođukt "momenta netočnosti". Poglavica beatnik-sekte, Kerouac, tumači famoznu ideju, da čovjek mora stalno biti tupoglav i duhom odsutan. S takvim lozinkama može se na društvo lajati, ali nikako ga u pozitivnom smislu inspirirati. Apostol surealizma, Andre Breton, napisao je (još 1924.) u svom surealističkom manifestu, da se najjednostavnije surealističko djelo sastoji u tome, da se uzme revolver u ruke i da se slijepo puca u masu. Nationalsocijalizam je par godina kasnije ostvario ovu "veliku" ideju. Neki književnik je još pred drugim svjetskim ratom napisao, da je Hitler najveći surealist.

Takav avandgardizam ne možemo prihvatiti, ali u komunističkom bloku treba ga forsirati, dok je ovdje besmislen. U komunističkom bloku mogu "duhom odsutne" glave ugroziti opstanak komunističkog režima, dok ovdje te "duhom odsutne" glave mogu doprinesti, da komunizma (ili kakva druga duhovna diktatura) i Zapad posjeti. Jer ovdje je potrebna budnost, odgovornost, a ne duhovna odsutnost i labilno držanje intelektualne "elite".

Ali vratimo se u ljubljenu Hrvatsku. I mi imamo naše mlade "avandgardiste", koji su se vratili tradiciji, oživljavajući u svojim djelima hrvatski duh i osvjedočenje. Nastavljajući staze starih hrvatskih pisaca socijalnog i nacionalnog bunta (Kranjčevića i Matoša), mladi hrvatski pisci plivaju opasnim vodama, jer se suprotstavljaju balkanskim misterijima i mitovima, koji nas kao ljude i narod ponizuju, guše i ugnjetavaju. Ali i njihova literatura je literatura "između", a literarne egzistencije su više-manje egzistencije "između", poluegzistencije. Njihove knjige s velikim užitkom citamo, iako su prosječne, kao što je prosječna (posevši od Pasternaka) sva ta literatura u komunističkim zemljama, koja je "okrenula leđa" socijalizmu i raju na zemlji. To je literatura preloma, sredine, između, kompromisa, literatura traženja i eksperimentiranja. Ova literatura traži, da režim bude samilostan i pravedan prema "narodnim neprijateljima" i slabijima. Ta je literatura historijski dokumenat, da se također u komunizmu ljudske veze ljuljaju, da i u komunizmu čovjek čovjeka vara, da je, da, tek u komunizmu, čovjek čovjeku vuk, da i u komunizmu ima djepara, lopova, prostitutki, svercara i homoseksualaca. Ta je literatura politički dokumenat, koji nam govori, da se nisu ispunili aksiomi, u ime kojih se podigla komunistička revolucija. A oni se niti nikada neće ispuniti, jer nova klasa, jer nekadašnji borci mogu danas teško opravdati svoja nekadašnja djela, koja su tobože počinili u ime čovjeka. Njihovi argumenti danas više nisu uvjerljivi, blijedi su i cinični. Hrvatski pisac Slobodan Novak (rođen 1924. god. u Splitu), nekadašnji partizan, u svojoj je "drami" "Književno veče" naceo temu, da se može desiti, da nekadašnjim borcima ponestane dovoljno snage da razloge za svoja djela okrijepe i da ih može "stati zderati grizodusje". Evo, pa čitajte:

Pjesnik: Jeste li sigurni da je zaslužio smrt više nego svi koji su preživjeli? Više nego oni koje je smrt mimoišla?

Pjesnik: I sigurni ste?

Konobar: Siguran, brate, šta tu ima! Siguran, da!

Pjesnik (nesigurno): Siguran sam i ja! Htio bih biti... (iznenada) Eto, vidite li, da smo jedan drugome potrebni! Mnogi gube sigurnost, mnogi je nisu imali ni dok je još sve bilo svježije! Sigurni smo toliko samo vi i ja. Zna li zašto?

Konobar: Kad ga znamo, brate, kakav je bio! Znamo da je smetao.

Konferans: Hm, smetao! Savezništvo u krvi.

Gospodja: Sigurni ste, jer ste ubili!

Konobar: Ubili smo, jer smo bili sigurni...

Pjesnik (koji se prestrasio vlastitoga pitanja): B i l i smo sigurni. Ali danas, mi se sami ucvrscujemo u uvjerenju. Umjetno. Neprestano se podrzavamo iznutra. A razlozi slabe. Vrijeme ih trca. Covjek dvanaest godina posto je prosla opasnost po njegov zivot, pocinje sazaljevati i vuka, sto ga je u samoobrani tako nemilosrdno iskasapio. Sta cete uciniti vi, sta cu ja uciniti, ako jednoga dana ne nadjemo u sebi vise dovoljno snage da svoje razloge okrijepimo?! Sta cemo uciniti, ako budemo, i vi i ja, morali intimno priznati, da smo ubili, a da nismo nacistu, je li to trebalo uciniti?! Ako nas jednoga dana stane zderati grizodusje?!
Konferans: A sto zapravo znaci to: je li trebalo?! Kako t o t r e b a l o!

Konobar (pjesniku): Nece mene zderati, bez brige! Ja odavno ne mislim vise na to. Bilo, pa prošlo.

Pjesnik: Ali vi biste odjednom mogli zakljuciti, da ste slijepo ubili. Ili bi vam mogli to predbaciti (pogleda u publiku). Mozda ne da ste ubica, ali da ste ubili covjeka. A ako je netko ubio covjeka, mora citav zivot imati dobro opravdanje za to. S druge strane, ako izbljede m o j i motivi, ako oslabe m o j i razlozi, a Ideja se kod mene otrca, ja postajem obican ocoubica. Nismo li onda...potrebni...

Konobar: Vidim sta je. Ipak vi zalite tu izdajnicku zvjerku. Zalite. A izgledalo je da ste pravilno ocijenili...

Pjesnik (uzrujano): Pravilno se moze ocijeniti napojnica, ili apetit nekoga gosta u vasem restoranu. A svoga oca ja sam p r e g o r i o! Svijesno! Kao sto se moze pregorjeti i vlastiti zivot. Bilo mi je prлично lako. Neusporedivo lakse nego položiti svoj zivot. Nis m to cak ni osjecao u punoj mjeri kao zrtvu. A sada mi je najsumnjivije bas to, sto mi je pregaranje bilo tako lako.

Konobar: Jer su vas sada ovi ovdje obrlatili. To je. Vi ste bez lica...

Pjesnik: Mislio sam da mi je potreban zato što vjeruje, a sada vidim da to nije vjera, nego nebriga. Mislio sam da mi je potreban zato što je siguran, a sada, kad sam ga cuo i upoznao, sada vidim da mi bas zato nije potreban. Sada bi mi bilo potrebno da on ne vjeruje, jer bi mi to dalo sigurnost. On je svojim rijecima, svojom licnoscu, svojom egzistencijom i svojim posredovanjem izmedju Ideje i moga oca, pravednu kaznu pretvorio u najogavnije...

Gospodja: Umorstvo.

Pjesnik(gospodji): Nemojte mi suflirati! Ja sam se složio s kaznom, potvrdio je, obnovio je literarno, da bih mogao postati sudionik u njenom izvršenju. Ali kazna nije nikada izvršena (Konobaru), jer ste se umijesali vi. Izvršena je krvava pogreska, a ja sam u njoj, ne znajući, postao sudionik!....

Slobodan Novak hoće kazati istinu, on je ogorčen (to se vidi i u drugim njegovim književnim radovima), ali i on je malogradjanin, jer čini kompromis prema bivšim ubicama i konformističkoj malogradjanskoj publici, koja doduse nije na strani bivšeg partizana-ubice, ali s njime "šavršeno" zivi, kao u "nebeskom" konkubinatu. Citavoj mladoj književnoj generaciji može se predbaciti upravo ta nedosljednost, to mucno kolebanje, buncanje i brkanje pojmova, to nadmudrivanje i izvjestan snobizam. Ali budimo iskreni: možda upravo u tom kolebanju i nedoljednosti može covjek biti covjekom. A to je ono, što nije na "liniji" i skreće u "odpadništvo". Unatoč tome teško se mogu otkupiti ljudi, koji vide i osjećaju,

da se radi o nemoralnom režimu i nemoralnom početku, a ipak čine s njime kompromise i opravdavaju ga u ime neke fatalne povijesne nužnosti. Takvo relativno opravdanje odlučno odbacujemo i protestiramo protiv brkanja pojmova i gusenja onih, koji drugačije misle.

Ali ova literatura predstavlja pokušaj angažiranja u slobodi, a u nekom smislu to je nastavak revolucionarnog osvjedočenja i vala, koji se danas obraća protiv komunizma, kao što je nekada revolucionarna literatura radila u korist komunističkog prodora i revolucije. Dakle, obrnuti proces, ali ne u smislu slijepog kopiranja preživjelih literarnih i političkih uzora, iako se traži put oslonca na tradiciju i oživljavanje te borbene tradicije u sadanosti. Radi se o duhovnoj sili u pozadini, koja neminovno izaziva političke posljedice i povijesne prelome. I mi smo u tome procesu preloma, kao pojedinci i kao narodne zajednice.

STJEPAN ŠULEK

NA IZLOŽBI FERDINANDA HODLERA

Nekoga dana u mutno-maglenom novembru išao sam pokraj zgrade "Secession" i vidio, da je u njoj izložba nekoga meni dosad jedva poznatoga švicarskoga umjetnika. Odlučio sam posjetiti izložbu. Izložene slike u modrim i modrikastim bojama načinile su na me nekakav tuđi utisak. Već sam htio poći dalje, kad sam vidio, da izložbu priredjuje kulturni ured grada Beča. On je već neke uspjele izložbe priredio u proslim godinama, da uvede gledaoce u ideje, misli, svrhe i u smisao moderne umjetnosti. Radi toga bave se ove izložbe osobito s onim umjetnicima, koji stoje na početku razvitka moderne umjetnosti. Do sada su bili predstavljeni: Vincent Van Gogh, Edvard Munch, Paul Gauguin, Paul Cezanne i umjetnici oko "Plavog jahača". To me je potaknulo, da se поблиže upoznam i s ovim švicarskim umjetnikom, Ferdinandom Hodlerom.

Ferdinand Hodler (1853-1917) bio je usko povezan s bečkom "Secesijom", koju su osnovali moderni bečki umjetnici, koji su se god. 1897. pod vodstvom Gustava Klimta odružili od organizacije "Künstlerhaus". 1898. izgrađena je njihova zgrada za izložbe "Die Secession". Među odličnim gostima ove zgrade bili su, uz ostale, glasoviti kipar Auguste Rodin i slikari Edvard Munch te Ferdinand Hodler, kome je priredila zajednica modernih i naprednih bečkih umjetnika 1904. god. u istoj zgradi jednu značajnu izložbu. Ova je bila ne samo prvorazredni društveni događaj za Beč nego i "sat pobjede" za umjetnika Ferdinanda Hodlera, koji je dotada imao malo priznanja i uspjeha, a osim toga i tešku osobnu sudbinu.

Ferdinand Hodler je rodom Švicarac. To kaže već njegova tematika: švicarske gore, alpska jezera, naročito Genfsko jezero, švicarska povijest, švicarski čovjek pri radnji i t.d. Već u svojoj obitelji doživi Hodler dosta bijede. Otac, po zanimanju stolar, umre, kad je Ferdinand, najstariji od sestero djece, tek osam godina star. Mati se uda za nekoga udovca, koji je donio u obitelj petero djece, a zatim Ferdinova mati porodi još troje djece. Svih trinaest braće umre zatim od sušice (tbc). Još nema ni 15 godina, kad mu umre i majka. Mali Ferdinand mnogo se uzdržava kod svoga ujaka, nekoga cipelara u Langenthalu blizu Berna. U Genfu izučava slikarstvo. U 25. godini svoga života putuje u Madrid, gdje proučava španjolske umjetnike. 1880. dodje u religioznu krizu i htjede postati

svećenikom. Još uvijek živi u takvom uboštvu, da mora prosjačiti novac za okvir jednoga portreta o sebi (pod značajnim naslovom "Srdit muž"), jer ga inače ne bi mogao izložiti pri jednoj izložbi u Parizu.

No već ovaj portret kaže, da Hodler nije bio čovjek, koji se dađe slomiti od životnih okolnosti. Žilavom vitalnošću jednoga čovjeka, koji stoji obim nogama u prirodi, bori se za umjetničko napredovanje, za razvitak svoje umjetnosti. Početkom stoji još pod uplivom impresionizma. Silne impresije visokih alpskih gora njenim svježim, kristalno-jasnim zrakom, cudno-tajanstvene panorame Genfskoga jezera doživljavaju se ipak jednokratno iz perspektive monumentalne individualnosti ovoga umjetnika, koji samotno stoji i neda se usporediti sasma u nijednu grupu nevjekoga slikarstva. Kraj od impresionizma, van iz naturalizma vodi Hodlera njegovo nastojanje za kompozicijom i strukturiranjem slike. On sam piše: "Što ja u slikanju najviše cijenim, to je forma. Sve drugo je zato ovdje, da služi formi. A najvažnija ovih siuskinja je boja".

Neki slike, na primjer kamenje u potoku, sjećaju me jako na Cezanne. Kao Cezanne, tako i on dađe ostrim konturama plastičnu tjelesnost predmetima. Rado slika drveće, kojim umije dati ne samo ovu konkretnu tjelesnost nego i neku cudnovatu individualnost.

Hodler ne kopira prirodu, kao naturalisti, nego komponira. U kompoziciji i u strukturiranju slike važnu ulogu igra paralelizam. Paralelne linije vidimo često na njegovim slikama. Na primjer oblaci na nebu rasporedjeni su ili u vodoravnim slojevima, ili se prilagode obliku brijege, planina. Ovaj paralelizam kaže se u paralelnosti covječjih kotriga, ruku i nogu, čak i u ponavljanju covječjih oblika. On rado komponira u sliku četiri ili pet oblika. Hodler piše: "Kod mnogih mojih slika izabrao sam četiri ili pet oblika za izražanje jednog te istog osjećaja znajući da ponavljanje jedne te iste stvari udubi utisak. Najviše volim izabrati pet, jer neparan broj povisi uredbu slike i stvara slici naravnu sredinsku točku, gdje se može koncentrirati izražaj svih pet oblika. Ali ako uzmem viši broj, ne bi moglo oko sve figure prihvatiti u isto vrijeme. A to bih htio izbjeći, da ne razorim jedinstvo, slogu i red slike". Na jednom drugom mjestu ovako izrazi Hodler svoj program: "Kad sam počeo slikati, obratio sam se prema impresionizmu. Ali polako, pomoću studija i godinama trajnog opažanja, došao sam do svojeg sadašnjeg stanovišta: jasne forme, jednostavno prikazivanje, ponavljanje istoga motiva". Kod velikih povijesnih fresaka izrazi ovaj paralelizam ritam gibanja. Jedna njegova značajna slika čak i nosi naslov "Eurythmie". Pet starih muzeva, obučeni u bijele haljine, koraca u jesenskoj tami prema smrti.

Pravim dubokim ekspresionizmom slika Ferdinand Hodler sadržaje duše. Već kod portreta najživije i najizvršnije slika oči, koje su zrcalo duše. Potresno umije on izraziti duševnu bijedu. Ovako u obliku jednoga zapuštenoga prosjaka, koji skučeno sjedi ("Eine arme Seele" - "Jedna uboga duša"). Isti utisak pomnoži u slici pet "razocaranih duša". To je pet muzeva, koji od tuge slomljeni sjede na jednoj klupi.

Ali ne samo negativne duševne sadržaje slika Hodler nekom individualnom, naivnom, ipak monumentalnom dirljivošću. U obliku mladića i djevojke slika proljeće. Opet u pet izvršno komponiranim covječjim oblicima svanuće dana. Na ovim slikama može se vidjeti, da Hodler ljubi, isto kao i Klimt, dekorativne elemente u slici. Pojedini zenski oblici slikaju "Ganuće", "Većernji pokoj", ili "Pjesmu iz daleka". Čudne i izražaja pune su ceste na njegovim slikama, koje

vode uvijek u mističnu daljinu, dok je isto vrijeme predašnji rub slike tako predstavljen, da on harmonično zatvara kompoziciju.

Sve ovo kaže na osobitu, naglašeno individualnu ličnost Hodlera, koji je išao svojim osobnim putem ne tražeći popularne mode i metode. On je pokušao izraziti ono, čime je njegov duh bio pun. Zato njegovi objekti nisu uzeti iz Biblije, iz mitologije ili književnosti, kao objekti umjetnika prijašnjih doba, ni bučni objekti kasnijih kubista, futurista i surrealističara. Njegov objekat je težnja svog vremena za ljepotom, za čistoćom, za otkupljenjem u jednom vijeku (fin de siècle), koji je od jedne strane optimistički vjerovao u tehničko-znanstveni poredak, od druge strane osjećao se duboko u duši prevaren i zato padao u tamni pesimizam. Mnoge slike Hodlera predstavljaju nam se kao religiozni žrtvenici vjere u novu umjetnost. I ova vjera Hodlera bila je puna optimizma. Ali onaj se svijet slomio u prvom svjetskom ratu. Došle su nove ideje. I one su propale. Ako je duševni i politički život tako raspodlično hitar i prolazan, ne možemo se čuditi, da je i u umjetnosti tako. Zato nam se čine i slike Hodlera već danas, u daljini od jedva 60 godina, kao arhaične monumentalnosti. Odatle onaj tuđinski utisak, koga sam i ja osjećaj na prvi mah. Ipak je vrijedno upoznati jednoga umjetnika, koji sigurno ne sliži među najveće umjetnike svoga doba, ali koji je ipak duboko proživljavao probleme svojeg vremena i svojeg umjetništva. Gledeći na to, da je živio u početnim trzajima moderne umjetnosti, stvara nam i njegovo proučavanje put k modernoj umjetnosti.

Dr. A. BLAZOVIĆ

"KNIGGE"

"Knigge" je i danas još jedan pojam. Pojam, bolje rečeno, poziv, s kojim zahtjevamo, od jednoga neodgojenoga čovjeka, da se u društvu, na ulici, na svakom mjestu, prištotojno ponasa. Pod pojmom "Knigge" poznata je knjiga lijepoga ponašanja, koju je Freiherr von Knigge prije kojih 180 godina napisao. Knigge bijaše plemić. Bio je slobodni mišlilac (liberalac), koji s kršćanstvom, s vjerom, nije znao što da počne. Mora se pročitati što on sve piše preko drugovanja sa svećenstvom. Njegova knjiga nam daje savjete, kako da se vladamo, kako da postupamo s ljudima, koji s nama dolaze u dodir. Ali zašto se tako mora postupati i zašto moramo uljudni biti, ne stoji u knjizi ništa. Možda bi to bilo previše tražiti od takove knjige.

Veliki apostol naroda preporučuje u njegovim poslanicama također jednu "Kniggu". On, doduše, ne piše o tome, kako moramo za stolom svome susjedu zdjelu dodati ili na koji način mora jedan ugladjeni gospodin jednoj dami dati prednost. To ne. Cijeli naš život, koji mi provodimo sa našim bliznjima, svodi on na jednu jedinu formulu, jednu jedinu rečenicu: Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom, a bliznjega svojega kao samoga sebe. Zapovijed ljubavi sadrži u sebi sve. Ona upravlja automatski cijeli naš život. Tko tu zapovijed uistinu shvati i svoj život prema njoj uredi, bit će sam od sebe uljudan i susretljiv.

Ljubav prema bliznjemu? Za većinu od nas ne shvaćeni pojam. Tja, on zvuči tako crkvenjački, tako sveto i pobožno. Mi imademo danas jedan drugi Bon-ton. Danas se ne trazi čovjek s puno ljubavi. Ne. Danas se trazi "iene tolle Frau", "ein toller Mann". Ugladjenost, ponašanje i lijepo odjelo nam se svidjaju, to znači, mi više gledamo na vanjštinu čovjeka. Ali toj "tolle Frau" mora samo nešto preko puta preći, samo njoj protiv volje biti, na živce ići i već vidimo

njezinu cijelu ugladjenost. "Toller Mann" oblači se po najnovijoj metodi, zna se ugladjeno u društvu ponašati, ali istovremeno zatvara svoga staroga oca u zapuštenu sobicu, omalovažava ga, bezobzirno upotrebljava svoje laktove pri ulasku u autobus i drži svakoga, tko ima drugo mišljenje od njega, za idiota. Cijela njegova ugladjenost je samo jedna dvolichnost.

Urodjenici jednog južnoafričkogoga plemena pozdravljaju se još i danas sa jednim neobičnim pozdravom: "Ja te vidim!" To znaci, ja ne vidim najprije mene, nego ja vidim prvo tebe. To danas nedostaje našem zajedničkom životu. Strahopostovanje pred bližnjim. Moj bližnji nije stvar, koju mogu iskoristiti, niti mušterija, koja mi dosadjuje, niti takmac, koji hoće moje mjesto zauzeti. On je slika i prilika Gospodina Boga. Isto je otkupljen Predragocijenjem Krví Isusa Krista, pripada istoj obitelji kao i ja. Ja sam s njim u rodu na jednom višem nivou. Bog je Otac za nas sve i zato je moj brat. Tko tako gleda na svoje bližnje, on je pravo uljudan. "Ljubi zato tvoga bližnjega, jer je on po Kristu tvoj brat!"

Prema patru Haumeru preveo i preuredio:

ZDENKO FORINTIĆ

SALVATORE QUASIMODO

DAJ MI MOJ DAN

Daj mi moj dan;
da i dalje trazim
godine, usnule na licu,
sto će škrapa vode
iznijet u vedrinu,
u ljubavi, da za sobom plaćem.

Hodam ti po srcu,
a zvijezde se stjeću
na otocima bez sna,
o noći, tako bliskim meni,
okameni, koju talas umorno prevraća,
a putanje se tajne svijaju
gdje smo prisno srasli
s klisurom i s vlatima.

ŽUDNO PRUŽAM RUKU

U siromaštvu puti, kakav sam ti,
eto mene, Oče: prah sa ceste,
koji vjetar lijeno diže, da mu se oprostí.

Ali ako nekoć nisam znao
prvobitno grubi ugledati glas,
zudno pružam ruku na tu stranu,
daj mi patnju svakidašnju hranu.

Preveo: VIKTOR VIDA
(Iz HRVATSKE REVIJE, ožujak - 1960.)

PROGNANICI U KAZALIŠTU

Jednom smo odlučili poći u kazalište. Svi kulturni ljudi, barem oni koji se u kulturne ljude ubrajaju, posjećuju povremeno tu ustanovu, pa zašto to ne bi i mi činili. Zaista nema razloga. Pa i mi smo nekakvi ljudi.

Dogovorili smo se da ćemo se naći pred kazališnom zgradom nekoliko minuta prije početka igre. Ja sam došao, po starom običaju, na vrijeme pred kazalište, a kolega Mirko je nekoliko puta zaksnio, po starom običaju. Kad je i Mirko došao, kupili smo najjeftinije karte i posli na balkon. Ljudi su nas znatizeljno promatrali. Bili smo zbilja interesantni tipovi! Ljudi su najviše gledali na Mirkove hlače, koje su bile na dva mjesta poderane. Gospodične su mogle vidjeti Mirkovo bedro i crne gacice, ali Mirko je imao veliki nos i usi kao kakav degenerirani grof, pa kao takav nije imao puno šansa kod žena. A ni kosulje nije imao na sebi. Umjesto kosulje nosio je moj Mirko neki crni pullover (sigurno ga dobio na karitasu). Kaput mu je bio na nekoliko mjesta uprljan bijelim vapnom, jer je preko dana radio, u istom odjelu, kod nekog kipara, na jednom bečkom groblju. Tako je došao moj pajdas u kazalište. Ja sam bio malo solidnije obučen, ali samo malo. Izgledali smo kao pravi proletarci, a bili smo prognanici, odbačeni, otpadnici.

Prije predstave izmijenili smo nekoliko neznčajnih riječi i zazeljeli smo, da predstava čim prije počne i da bude zgodna.

Komad se zvao "Njezin 106. rođendan", a napisao ga neki francuski pisac, ljubitelj prirode, koji živi negdje u Južnoj Francuskoj, na svom imanju, gdje se bavi pčelarstvom. Svake dvije godine napiše jednu komediju, u kojima prikazuje francuski provincijski život. Ime pisca nismo zapamtili, ali nije važno. O njemu ionako niste nikad nista čuli, pa bi bilo suvišno da si tim imenom teretimo glavu.

Poslije prvog čina Mirko najednom postavi pitanje, uz histerički smijeh, naravno. On se ne zna smijati, on se zna smijati samo histerički.

- Hoćemo li mi ikada imati novaca?

- Bog za nas dvojicu nije predvidio budžeta - kažem ja lakomislno.

Histeričko smijanje.

- Danas sam jeo samo jedanput, počeo Mirko dalje, i to paradajz s kruhom. Pojeo sam pola kile kruha i cijeli dan sam radio kao vol. Na sat sam dobio 10 silinga. Nije puno, ali ja sam zadovoljan. Pospan sam. Prošle noći nisam mnogo spavao.

Ovaj naš razgovor prekinuo je početak drugog čina. Za vrijeme predstave izmijenivali smo riječi, kao:

- Dobro je.

- Izvrsno. Baš mi se sviđa.

- I meni isto.

Kad je drugi čin svršio, želio sam da nastavimo započeti razgovor, pa sam Mirka pitao, zašto je prošle noći malo spavao.

- Zasto? U kući, gdje ja stanujem, stanuje i neki blesonja. Ti ga dobro poznajes. To je onaj, koji se jednom htio s nama šetati, a ti si ga uvrijedio i najurio. Znaš, on svakih četrnaest dana dobije novac na firmi gdje radi, i onda neide ravno kući, nego najprije u krcmu. Kući dolazi tek drugi dan ujutro, pijan kao prase. Kod kuće ga u jadu i nevolji čeka njegova petnaest godina starija žena i dvije godine stara kćerka. Legao sam u krevet oko 9 sati, a kad sam najljepše zaspao, probudilo me neko lupanje na mojim

vratima. Dignem se i otvorim vrata. Pred mojim očima stajala je njegova žena i željela znati, gdje se nalazi njezin muž, u kojem lokal. Ali ja nisam znao. Što ja znam, kuda se lump skiče! Ona je uznemireno otišla, a ja sam dalje, u svojim prnjima, blaženo zaspao. Ali nisam mogao dugo spavati, jer me je opet probudila neka buka. To je lump došao kući. Svadjali su se i tukli. Ja sam to sve slusao i pomalo se smijuckao. Bilo je kao u ludnici. Ona je vikala i on je vikao. To je bilo oko 2 sata u noći. Čim je ta buka malo stisala, eto vruga, opet je netko zalupao na moja vrata. Ja sam se najprije načinio, da ništa ne cujem i mirno sam lezao na svom tvrdom krevetu. Ali to mi je lupanje dosadilo i poslušno sam otvorio vrata. U moju sobu udje lump, sav crven od krvi. I on hoće najprije u toploj vodi oprati svoje lice i ruke, a onda sa mnom spavati. Znaš, ja nisam naučen da spavamo dvojica u jednom krevetu, pa cijele noći nisam skoro ništa spavao. A danas sam cijeli dan radio kao vol.

- Kamo je ujutro išao lump? - pitao sam Mirka.

- Ne znam. On je ostao lezati u mojem krevetu, a ja sam morao ići na posao.

Započeo je i treći čin. Mi smo ozbiljno gledali na pozornicu. I smijali smo se čak.

Na koncu predstave smo ustanovili:

- Bilo je dobro - reče Mirko.
- Bilo je dobro.
- Baš mi je drago, što smo to gledali.
- Moramo poći više put u kazalište.
- To je istina. Moramo poći više put u kazalište. Uglavnom, predstava je bila dobra.
- Jako dobra.
- Bolja nego što sam mislio.
- A mi živimo kao blesonje, bez kulture.
- Moramo nadoknaditi sve što smo izgubili.

Ali mi više nismo nikada išli zajedno u kazalište. Mirko više ne živi u Beču. Skice se po Parizu, gdje se bavi kupnjom i prodajom starih knjiga. Čujem da puno pije i da će brzo svršiti, ili u ludnici ili na groblju. Meni se više ništa ne javlja, jer misli da nas više ništa ne veže. Jedanput su ga pošteno namlatili u zatvoru i zato nema Mirko svoje domovine.

S. Š.